नेपाल सरकार
शिक्षक सेवा आयोग
माध्यमिक तहको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको विषयगत
पाठ्यक्रम -२०७८

माध्यमिकस्तरः

विषयः- न्यायः पूर्णाङ्कः १०० समयः ३ घण्टा

खण्ड- क

१. संस्कृतन्यायविषयस्य माध्यमिकस्तरस्य निर्धारितपाठ्यक्रमः

१.१ न्यायविषयकपाठ्यक्रमस्य परिचयः, पाठ्यक्रमविकासपद्धतेः, पाठ्यपुस्तकचयनप्रक्रियायाश्चाध्ययनम् ।

१.२ विद्यालयस्तरीयपाठ्यक्रमेषु न्यायवैशेषिकदर्शनयोः स्थानं वैशिष्ट्यञ्च

१.३ संस्कृतन्यायविषयकपाठ्यक्रमस्य संरचनागतमध्ययनम् ।

१.४ संस्कृतन्यायस्य पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यं वैशिष्ट्यञ्च ।

१.५ संस्कृतन्यायदर्शनस्य पाठ्यक्रमस्याध्ययनम्, तत्सम्बद्धपाठ्यपुस्तकानां समीक्षात्मकमध्ययनम् ।

२. संस्कृतन्यायदर्शनशिक्षणम्

२.१ संस्कृतन्यायदर्शनशिक्षणोद्देश्यम् आवश्यकता, उपादेयता च

२.२ संस्कृतन्यायशिक्षणस्य उद्देश्यप्राप्तौ पाठ्यक्रमस्य पाठ्यपुस्तकस्य चोपयोगिता

२.३ शिक्षकनिर्देशिकाया अनुयोगः, सन्दर्भसामग्रीणां प्रयोगः शिक्षणप्रयोजकीभूतान्यसामग्रीणामुपयोगश्च

२.४ संस्कृतन्यायशिक्षणस्योद्देश्यानि

२.५ संस्कृतन्यायदर्शनसम्बद्धश्रव्यदृश्यसामग्रीणाम् अभिनयशब्दप्रयोगद्वारा शिक्षणम्

३. न्यायवैशेषिकदर्शनशिक्षणे शिक्षकनिर्देशिकाया अन्यसामग्रीणाञ्चोपयोगः

३.१ शिक्षकनिर्देशिकायाः परिचयः, प्रयोगश्च

३.२ शिक्षकनिर्देशिकायाः अङ्गानि, पाठ्यक्रम-पाठ्यपुस्तक-शिक्षकनिर्देशिकानामन्तःसम्बन्धविश्लेषणम्

३.३ न्यायवैशेषिकदर्शनोक्तपारिभाषिकशब्दानां तत्सन्दर्भसामग्रीणां शिक्षणसहयोगिस्रोतसाञ्च प्रयोगः

३.४ तर्कसंग्रह-मुक्तावली-व्याप्तिपञ्चक-सिद्धान्तलक्षण-वेदान्त-योग-साङ्ख्यदर्शनसंबद्धग्रन्थानाम् अध्ययनं प्रयोगश्च

३.५ शैक्षिकसामग्रीणां परिचयः, प्रकारः प्रयोगश्च

४. संस्कृतन्यायशिक्षणे शैक्षिकयोजनानिर्माणं मूल्याङ्कनञ्च

४.१ संस्कृतन्यायशिक्षणे शैक्षणिकयोजनाया निर्माणम्

४.२ शिक्षणात् पूर्वं पूर्वकार्यम् (शिक्षणयोग्यताधायकं सज्जीकरणम्)

४.३ शैक्षणिकयोजनायाः प्रकाराः- दैनिकः, पाठ्यसमूहगतः, वार्षिकशैक्षणिकयोजनायाः परिचयः, कक्षाप्रकोष्ठव्यवस्थापनम्, शिक्षणविधौ भाषिकव्यवस्थापनम्, उपचारात्मकशिक्षणपद्धतेः प्रयोगश्च

४.४ विद्यार्थिमूल्याङ्कनस्य उद्देश्यम्, प्रकाराः, साधनानि च

४.५ पारिभाषिकशब्दानां लक्षणविचारः, संक्षेपीकरणम्, परिष्करणम्, तेषां मूल्याङ्कनम्, प्रयोगात्मककार्याणामुपयोगश्च ।

५. न्यायवैशेषिकदर्शनम्

५.१ न्यायवैशेषिकदर्शनपरिचयः, उत्पत्तिविकासक्रमः, वैशिष्ट्यञ्च

५.२ पदार्थपरिचयः, द्रव्यादिपदार्थानाम् उद्देश्यलक्षणपरीक्षाविचारः

५.३ प्रत्यक्षप्रमाणलक्षणनिर्वचनम्, तल्लक्षणनिर्देशपूर्वकं परिष्कारश्च

५.४ अनुमानप्रमाणलक्षणनिर्वचनम्, पूर्वपक्षव्याप्तिलक्षणानां परिष्कारः अव्याप्ति-अतिव्याप्ति-असम्भवदोषाणां लक्षणं परिष्करणञ्च ।

५.५साङ्ख्ययोगवेदान्तदर्शनसामान्यपरिचयः, व्याप्तिसिद्धान्तलक्षणपरिज्ञानम्, तत्सम्बद्धानां पारिभाषिकशब्दानां परिचयश्च ।

खण्ड-ख

५. न्यायवैशेषिकदर्शनाभिमतपदार्थाध्ययनम्,

५.१ न्यायदर्शनप्रतिपादितपदार्थानामध्ययनम्

५.२ वैशेषिकदर्शनप्रतिपादितपदार्थानामध्ययनम्

५.३ मुक्तावलीग्रन्थस्य अनुमानखण्डस्य दिनकरीटीकाया अध्ययनम्

५.४ मुक्तावलीग्रन्थस्य शब्दखण्डस्य दिनकरीटीकाया अध्ययनम्

५.५ शब्दानुमानखण्डयोः पारिभाषिकशब्दानामर्थपरिचयः, प्रयोगश्च

६. अवच्छेदकत्वस्वरूपनिर्वचनम्, व्यधिकरणव्याप्तिपर्यालोचनञ्च

६.१ जागदीशीसिद्धान्तलक्षणघटकावच्छेदकत्वविषयोपस्थापनम्

६.२. अवच्छेदकत्वलक्षणव्याख्यानं परिष्कारश्च

६.३ व्यधिकरणधर्मावच्छिन्नप्रतियोगिताघटितव्याप्तेः प्रथमलक्षणनिरूपणम्,

६.४ मूलमात्रं द्वितीयादित्रयोदशलक्षणोपस्थापनम्

६.५ अवच्छेदकत्व-व्यधिकरणव्याप्तिस्वरूपनिर्वचने, प्रसङ्गप्राप्तपारिभाषिकशब्दानामर्थपरिचयः, प्रयोगविधिश्च

७. हेत्वाभाससामान्यज्ञानस्याध्ययनं सव्यभिचारसत्प्रतिपक्षसविशेषलक्षणनिर्वचनञ्च,

७.१ हेत्वाभाससामान्यलक्षणनिर्वचनम्,

७.२ विशिष्टान्तराघटितत्वघटितहेत्वाभासलक्षणव्याख्यानं परिष्करणञ्च

७.३ सव्यभिचारहेत्वाभासस्य लक्षणव्यवस्थापनं परिष्करणञ्च

७.४ सत्प्रतिपक्षितहेत्वाभासविशेषलक्षणोपस्थापनं परिष्करणञ्च

७.५ हेत्वाभासान्तर्गतपारिभाषिकशब्दानामध्ययनम्

८. प्राच्यनव्यन्याययोः समीक्षा,न्यायवैशेषिकदर्शनयोर्दर्शनान्तरेण साकं तुलनात्मकमध्ययनञ्च

८.१ प्राच्यनव्यन्याययोस्तुलनात्मकमध्ययनम्

८.२ न्यायवैशेषिकयोः साम्यवैषम्यप्रतिपादनम्

८.३ न्यायवैशेषिकदृष्ट्या दर्शनान्तरप्रतिपादितपदार्थानां तुलनात्मकमध्ययनम्

८.४ न्यायदर्शनेतरदर्शनेषु न्यायवैशेषिदर्शनस्य प्रभावः

९.साङ्ख्यशास्त्रस्य अध्ययन व्याप्ति-तर्कानुमितिविवेचनम्, प्रामाण्यवाद-शब्दशक्तिविमर्शश्च

९.१ पञ्चविंशतिपदार्थानामध्ययनम्

९.२ गौडपादभाष्ययुतसाङ्ख्यकारिकासिद्धान्ताध्ययनम्

९.३ केवलान्वयिव्याप्त्यनुमितेर्विमर्शः,

९.४ प्रामाण्यवादस्य परिशीलनम् ।

९.५नामनिर्वचनम्, शक्तिग्रहस्याध्ययनम्, साङ्ख्यशास्त्रोक्तपारिभाषिकशब्दानामर्थपरिज्ञानम् ।

१०. न्यायनये शाब्दबोधविमर्शः,न्यायवैशेषिकसूत्रयोरैतिहासिकमध्ययनञ्च

१०.१ शाब्दबोधाकाङ्क्षाज्ञानयोः कार्यकारणभावविचारः,अभेदान्वयबोधः, भेदान्वयबोधश्च ।

१०.२.अर्थनिरूपितपदनिष्ठशक्तिवृत्तिविचारः, लक्षणावृत्तिप्रकारश्च

१०.३. सोपस्कारवैशेषिकसूत्रस्याध्ययनम् ।

१०.४. अन्यथाख्याति-सन्निकर्ष-सविकल्पनिर्विकल्पप्रत्यक्षानामवलोकनम्

१०.५. न्यायवैशेषिकशास्त्रस्य शास्त्रकारस्य चेतिहासावलोकनम् ।

विशिष्टीकरणतालिका

विषयः न्यायः **स्तरः माध्यमिकः**

प्रकरणम्	विषयवस्तु	प्रश्नः	अङ्कः
खण्ड-क		**५**	**५०**
१	संस्कृतन्यायविषयस्य माध्यमिकस्तरस्य निर्धारितपाठ्यक्रमः	१	१०
२	संस्कृतन्यायवैशेषिकदर्शनशिक्षणम्	१	१०
३	संस्कृतन्यायशिक्षणे शिक्षकनिर्देशिकाया, अन्यशैक्षिकसामग्रीणाञ्चोपयोगः	१	१०
४	संस्कृतन्यायशिक्षणे शैक्षिकयोजनानिर्माणं मूल्याङ्कनञ्च	१	१०
५	न्यायवैशेषिकदर्शनम्	१	१०
खण्ड-ख		**५**	**५०**
६	अवच्छेदकत्वस्वरूपनिर्वचनम्, व्यधिकरणव्याप्तिपर्यालोचनञ्च	१	१०
७	हेत्वाभाससामान्यज्ञानस्याध्ययनम्, सव्यभिचारसत्प्रतिपक्षसविशेषलक्षणनिर्वचनञ्च,	१	१०
८	प्राच्यनव्यन्याययोः समीक्षा,न्यायवैशेषिकदर्शनयोर्दर्शनान्तरेण साकं तुलनात्मकमध्ययनञ्च	१	१०
९	साङ्ख्यशास्त्रस्य अध्ययन व्याप्ति-तर्कानुमितिविवेचनम्, प्रामाण्यवाद-शब्दशक्तिविमर्शश्च	१	१०
१०	न्यायनये शाब्दबोधविमर्शः,न्यायवैशेषिकसूत्रयोरैतिहासिकमध्ययनञ्च	१	१०
जम्मा		१०	१००

द्रष्टव्यः

१.पाठ्यक्रमोऽयं कखखण्डाभ्यां खण्डद्वये विभाजितोऽस्ति ।

२.सामान्यतया कखण्डात् शिक्षणविधिमवलम्ब्य प्रश्ना निर्मीयन्ते ।

३.खखण्डादुद्धृतप्रश्नाः संज्ञानात्मका भवन्ति ।

४. प्रत्येकं खण्डस्य कृते पृथक् पृथगुत्तरपुस्तिका प्रयुज्यते ।

५.संस्कृतभाषा एव लिखितपरीक्षाभाषा भवति ।

६ पाठ्यक्रमोऽयं २०७८। ०७ दिनाङ्कतः १२ प्रारम्भो भविष्यति ।

सरूपप्रश्नपत्रम्

खण्ड क

अधोलिखितप्रश्नानामुत्तराणि लिख्यन्ताम्   ५X१०=५०

१.विद्यालयस्तरीयपाठ्यक्रमेषु न्यायविषयकपाठ्यक्रमस्य स्वरूपं निर्धार्य तस्य संरचनागतवैशिष्ट्यमुट्टङ्कयत ।

२. न्यायविषयाध्ययनस्य मुख्योद्देश्यं तस्यावश्यकत्वञ्च विवेचयत ।

३.शिक्षनिर्देशिकाया अङ्गानि प्रस्तूय पाठ्यक्रमपाठ्यपुस्तकशिक्षकनिर्देशिकानामन्तःसम्बन्धं विवेचयत ।

४.न्यायशिक्षणे कक्षाशिक्षणयोजनां प्रदर्श्य मूल्याङ्कनस्य सिद्धान्तान् प्रतिपादयत ।

५.न्यायदर्शनप्रतिपादितपदार्थानां विवेचनं कुरुत ।

अथवा

व्यापकत्वम्, अव्याप्तिः, अवच्छेदकत्वम्, पाकः, अपेक्षाबुद्धिः, इत्येतेषां पारिभाषिकशब्दानामर्थो लेख्यः ।

खण्ड ख

अधोलिखितप्रश्नानामुत्तराणि लिख्यन्ताम्   ५X१०=५०

६.अवच्छेदकत्वमिह न स्वरूपसम्बन्धविशेषः नाप्यनतिरिक्तवृत्तित्वमिति विवेचयत ।

अथवा

.व्यधिकरणव्याप्तेः प्रथमलक्षणं विलिख्य कुत्रचित् समन्वयो विधेयः ।

७.मुक्तावलीप्रदर्शितदिशा ससमन्वयं हेत्वाभासलक्षणं निरूपयत ।

८.अव्याप्ति-अतिव्याप्त्यसम्भवानां लक्षणं सोदाहरणं विवेचयत ।

९.सांख्यप्रतिपादितपञ्चविंशतितत्त्वानां विवेचनं कुरुत ।

अथवा

क्षणिकत्वम्, प्रकृतिः, दुःखत्रयम्, प्राणयामः,   सामानाधिकरण्यम्, इत्येतेषां पारिभाषिकशब्दानामर्थो लेख्यः ।

१०. सोपस्कारवैशिषिकसूत्रमिति ग्रन्थमवलम्व्य एकं निबन्धं रचयत ।

अथवा

न्यायसूत्रोक्तदिशा सविकल्पनिर्विकल्पप्रत्यक्षलक्षणं विवेचयत ।

समाप्तम्